

Sąd i referendarz sądowy

mgr Przemysław Kraszewski

Pojęcie sądu

- **ujęcie ustrojowe** – wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe (art. 175 Konstytucji); do rozpoznawania spraw cywilnych są powołane sądy powszechne, jeżeli sprawy te nie należą do właściwości sądów szczególnych, oraz Sąd Najwyższy (art. 2 § 1 k.p.c.).
- **ujęcie instytucjonalne** – sąd jako konkretna jednostka organizacyjna;
- **ujęcie funkcjonalne** – sąd rozpoznający określony rodzaj spraw lub dokonujący określonych czynności (np. sąd rejestrowy, sąd upadłościowy, sąd spadkowy, sąd rodzinny, sąd pracy).

Skład sądu

Podstawową regułą przyjętą w pierwszej instancji jest orzekanie w składzie **jednego sędziego zawodowego** (art. 47 k.p.c.).

Reguła ta odnosi się zarówno do procesu, jak i postępowania nieprocesowego.

Wyjątków od tej zasady jest skład **jednego sędziego i dwóch ławników**, którzy stanowią odzwierciedlenie społecznego udziału w wymiarze sprawiedliwości.

1) z zakresu prawa pracy:

- a) ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy, o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia oraz o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy,
- b) naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane,
- c) odszkodowanie lub zadośćuczynienie w wyniku stosowania mobbingu.

2) ze stosunków rodzinnych o:

- a) rozwód,
- b) separację,
- c) ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa,
- d) rozwiązanie przysposobienia.

Ponadto na podstawie art. 509 k.p.c. taki skład rozpoznaje w postępowaniu nieprocesowym **sprawy o przysposobienie** oraz o **pozbawienie albo ograniczenie władzy rodzicielskiej**.

Zgodnie z art. 47 § 4 k.p.c. prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie **trzech sędziów zawodowych**, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawziętość lub precedensowy charakter sprawy.

W procesie cywilnym **trzyosobowy skład zawodowy** orzeka w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu grupowym (art. 3 ust. 2 ustawy z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym).

Natomiast w postępowaniu nieprocesowym z tym składem mamy do czynienia na podstawie art. 544 § 1 k.p.c. w sprawach o **ubezwłasnowolnienie**.

Skład trzyosobowy zawodowy konieczny do rozpoznawania następujących kwestii incydentalnych:

- a) odmowy przyjęcia sprawy do rozpoznania przez sąd okręgowy i jej odesłania sądowi rejonowemu (art. 18 § 1 k.p.c.);
- b) rozpoznawania wniosku o wyłączenie sędziego (art. 52 k.p.c.);
- c) rozpoznawania skarg na orzeczenie referendarza sądowego, jeżeli sąd orzeka jako sąd drugiej instancji, stosując odpowiednio przepisy o zażaleniu (art. 398²³, art. 767^{3a} k.p.c.).

Pewne czynności są dla uproszczenia postępowania przekazane do kompetencji jednego sędziego, czego przykładem jest art. 47 § 3 k.p.c., zgodnie z którym przewodniczący wydaje postanowienia poza rozprawą oraz zarządzenia.

W drugiej instancji nie występuje skład ławniczy, natomiast regułą w postępowaniu apelacyjnym i zażaleniowym jest **trzyosobowy skład zawodowy**, z wyjątkiem sytuacji, gdy ustawa wyraźnie przewiduje dokonywanie określonych czynności przez jednego sędziego.

Rozpoznanie apelacji wniesionej w postępowaniu uproszczonym (art. 505¹⁰ § 1 k.p.c.) należy do kompetencji jednego sędziego zawodowego.

Zgodnie z art. 367 § 3 zd. 2 k.p.c. postanowienia dotyczące **postępowania dowodowego na posiedzeniu niejawnym** wydaje sąd w składzie jednego sędziego. Natomiast § 4 tego przepisu stanowi, że postanowienie:

- a) o przyznaniu i cofnięciu zwolnienia od kosztów sądowych,
 - b) o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych,
 - c) o odrzuceniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych,
 - d) o nałożeniu na stronę obowiązku uiszczenia od kosztów sądowych i skazaniu na grzywnę,
 - e) o ustanowieniu, cofnięciu ustanowienia, o odrzuceniu wniosku o ustanowienie pełnomocnika procesowego z urzędu,
 - f) o skazaniu na grzywnę i nałożeniu na stronę obowiązku uiszczenia wynagrodzenia pełnomocnika procesowego z urzędu
- sąd może wydać na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego.

W odniesieniu do środków zaskarżenia wnoszonych do **Sądu Najwyższego** (skargi kasacyjnej, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a w niektórych przypadkach również co do dopuszczalności skargi o wznowienie postępowania – art. 412 § 4 k.p.c.) co do zasady ma zastosowanie reguła **trzyosobowego składu zawodowego**.

Wyjątkiem są rozstrzygnięcia o charakterze formalnym, niedotyczące istoty sprawy, które wydaje **jeden sędzia**, np. co do odrzucenia, odmowy przyjęcia lub przyjęcia skargi kasacyjnej albo skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

W pozostałych kwestiach Sąd Najwyższy na podstawie art. 57 ustawy z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym, orzeka w **składzie trzech sędziów**, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Natomiast na mocy art. 59 u.s.n., jeżeli Sąd Najwyższy, rozpoznając środek zaskarżenia, poweźmie poważne wątpliwości co do wykładni prawa, może odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów tego Sądu.

wyrok SN z 25 czerwca 2009 r., I UK 32/09

Naruszenie art. 47 § 1 k.p.c. stanowi o **nieważności postępowania** wskazanej w art. 379 pkt 4 k.p.c. Również wydanie wyroku w innym składzie niż ten, który uczestniczył w rozprawie bezpośrednio poprzedzającej ogłoszenie wyroku prowadzi do takiej nieważności.

uchwała SN z 04 lutego 2008 r., II PZP 14/08,
OSNP 2009, Nr 17–18, poz. 218

W przypadku gdy wśród roszczeń z zakresu prawa pracy dochodzonych w jednym postępowaniu (art. 191 i 193 § 1 k.p.c.) znajduje się roszczenie, do rozpoznania którego w pierwszej instancji właściwy jest sąd w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników (art. 47 § 2 pkt 1 lit. a k.p.c.), sąd w takim samym składzie właściwy jest także do rozpoznania pozostałych roszczeń.

Referendarz sądowy

Status prawny referendarza sądowego w głównej mierze określa ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych.

Zgodnie z art. 2 § 2 p.u.s.p. zadania z zakresu **ochrony prawnej**, inne niż **wymiar sprawiedliwości**, wykonują w sądach referendarze sądowi i starsi referendarze sądowi. Są oni zatrudniani w sądach rejonowych i okręgowych do wykonywania określonych w ustawach czynności należących do sądów w zakresie ochrony prawnej (art. 147 § 1 p.u.s.p.).

Na mocy art. 151 § 1 p.u.s.p. w zakresie wykonywanych obowiązków referendarz jest niezależny co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń określonych w ustawach.

Zgodnie z art. 47¹ k.p.c. referendarz sądowy może wykonywać czynności w postępowaniu cywilnym w wypadkach wskazanych w ustawie.

Ponadto w zakresie powierzonych mu czynności referendarz sądowy ma **kompetencje sądu**, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Do referendarza sądowego na mocy art. 54 k.p.c. stosuje się odpowiednio przepisy o wyłączeniu sędziego.

Przykładowe kompetencje

- 1) szczegółowe wyliczenie kosztów obciążających stronę (art. 108 § 1 k.p.c.);
- 2) wydawanie postanowienia o ustanowieniu albo odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego (art. 123 § 2 k.p.c.);
- 3) wydawanie zarządzeń w toku postępowania w sprawie poprawienia lub uzupełnienia pisma procesowego, jego opłacenia albo uiszczenia brakującej zaliczki na pokrycie wydatków związanych z dokonaniem danej czynności (art. 130 –130⁴ k.p.c.);
- 4) wydanie zaświadczenia, w którym stwierdza, że wyrok zaoczny lub nakaz zapłaty został uznany za doręczony na oznaczony adres w trybie awizowym (art. 139 § 5 k.p.c.);
- 5) wykonywanie czynności dotyczących ustanowienia kuratora dla osoby nieznanej z miejsca pobytu (art. 144 § 4 k.p.c.);
- 6) wydawanie nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym oraz w elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 353¹ § 2 k.p.c.);
- 7) wydawanie postanowień o stwierdzeniu prawomocności orzeczenia (art. 364 § 2 k.p.c.);
- 8) wydawanie nakazów zapłaty i zarządzeń w europejskim postępowaniu nakazowym (art. 505¹⁶ § 2 i 3 k.p.c.);
- 9) wydawanie zarządzeń w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń (art. 505²² § 2 k.p.c.);
- 10) wykonywanie czynności w elektronicznym postępowaniu upominawczym, w tym wydawanie postanowień i zarządzeń (art. 505³⁰ § 1 k.p.c.);

Przykładowe kompetencje

- 11) wykonywanie czynności w sprawach o wpis w księdze wieczystej (art. 509¹ § 1 k.p.c.);
- 12) wykonywanie czynności w postępowaniu rejestrowym z wyłączeniem prowadzenia rozprawy (art. 509¹ § 2 k.p.c.);
- 13) wykonywanie czynności w sprawach z zakresu prawa spadkowego, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego (art. 509¹ § 3 k.p.c.);
- 14) rozstrzyganie zbiegu egzekucji administracyjnej i sądowej co do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego (art. 773 § 11 k.p.c.);
- 15) nadanie klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 1, 11, 3–6 i § 3 k.p.c., z wyłączeniem przypadków wymienionych w art. 778¹, 787, 787¹, 788, 789 k.p.c.);
- 16) stwierdzenie wykonalności europejskiego nakazu zapłaty (art. 795⁶ § 2 k.p.c.);
- 17) wydanie zaświadczenia dotyczącego orzeczenia wydanego w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń (art. 795⁸ § 2 k.p.c.);
- 18) dokonywanie czynności w postępowaniu o wyjawienie majątku, z wyłączeniem stosowania środków przymusu (art. 920² k.p.c.);
- 19) doręczania pism sądowych w ramach pomocy prawnej oraz wykonywanie czynności w ramach współpracy z sądami (art. 1130 § 2 k.p.c.);
- 20) wydawanie zarządzeń o zwrocie opłaty (art. 82 u.k.s.c.);
- 21) przyznanie i ustalenie należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron (art. 93 u.k.s.c.);
- 22) wykonywanie czynności w zakresie zwalniania od kosztów sądowych (art. 118 u.k.s.c.);

Na orzeczenia referendarza sądowego co do istoty sprawy oraz na orzeczenia kończące postępowanie, jak również na orzeczenia, o których mowa w art. 394 § 1 pkt 1, 2, 4² i 5–9 k.p.c., przysługuje **skarga**, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.